ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Данте АЛІҐ'ЄРІ

НОВЕ ЖИТТЯ

Харків
«Фоліо»
2026

НОВЕ ЖИТТЯ
VITA NUOVA

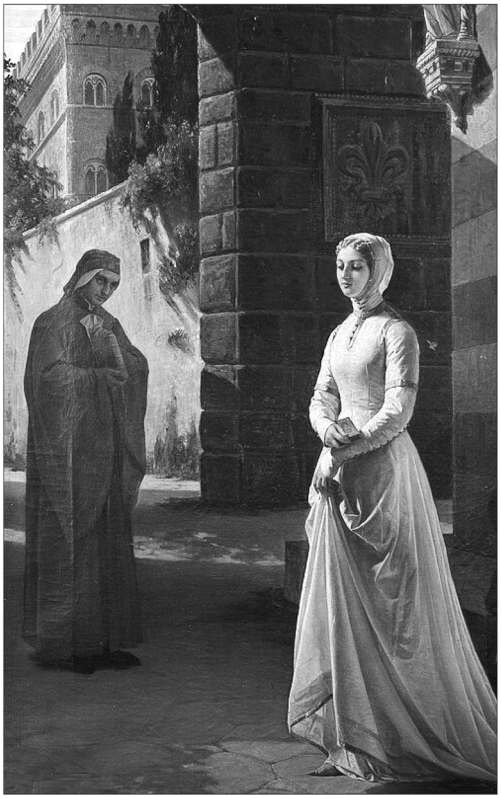

I

ісце в книзі моєї пам'яті, до якого не міститься нічого вартого уваги, позначене заголовком: *Incipit vita nova*. А вже під тим заголовком знаходжу я слова, які закортіло мені переписати до цієї збірочки — нехай не всі, але бодай найважливіші.

II (I)

сяйні небеса майже завершили дев'ятий по моєму народженні оберт, коли очі мої вперше узріли преславну мадонну моєї душі, яку всі називали Беатріче, часом не підозрюючи, наскільки личило їй таке ім'я. А за час її життя, на ту мить, зоряне небо вже пересунулося на схід на одну з дванадцяти поділок ступеня, а отже, явилася вона мені на початку свого дев'ятого року, а я побачив її наприкінці мого. Вона постала вбрана у найшляхетніший багряний колір, у строях і прикрасах, гідних її ніжного віку.

Тут зізнаюся, что дух життя, який має за домівку найпотаємнішу комірку нашого серця, затремтів з такою силою, що я відчув його калатання в усіх своїх жилах, і почув такі його слова: «Ecce deus fortior me, qui veniens dominabitur michi». А тим часом дух тваринний, що міститься у високій комірці, до якої несуть свої чуття всі плотські духи, дивувався безмірно і, звертаючись, здебільшого, до зорових духів, мовив: «Apparuit iam beatitudo vestra». А тут природний дух, що міститься там, де здійснюється наше живлення, заплакав і, плачучи, промовляв: «Heu miser, quia frequenter impeditus ero deinceps!» Відтак Амур опанував мою душу, яка одразу йому скорилась, а моя уява надавала йому таку силу і владу наді мною, що я мусив виконувати всі його забаганки. Неодноразово наказував він мені шукати нагоди, щоб побачити того янгола у плоті; і отак, коли бачив я її шляхетні манери та похвальні вчинки, пригадувались мені слова поета Гоме-

ра: «Вона видавалася донькою не смертного чоловіка, а Бога». Та хоч невідступний образ її, з примхи Амура, посів цілковиту владу наді мною, високі чесноти її не дозволяли Амуру попихати мною без того, щоб я питав поради розуму, коли бувала в тому потреба.

Втім, оскільки владання почуттями та вчинками у такому юному віці декому видасться байкою, я промину чимало прикладів саме такого штибу і перейду одразу до інших, занотованих у головних розділах книги моєї пам'яті.

III (II)

Коли ж від миті явлення згаданої найласкавішої мадонни збігло стільки днів, що виповнилося відтоді акурат дев'ять років, саме в останній з тих днів сталося так, що та дивовижна панна з'явилася мені вбраною в усе білісіньке, поміж двох старших за неї юних жінок. І, проходячи вулицею, вона звела очі у той бік, де я стояв перелякани́й; і зі своєї невимовної ласки, за яку нині нагороджена у житті вічному, привітала мене так доброзичливо, що я, здалось мені тоді, осягнув усі межі блаженства.

Коли того дня досягло мене її поштиве вітання, була дев'ята ранку; та оскільки саме тоді вперше слова її торкнули мій слух, я зазнав такої насолоди, що, сп'янілий від неї, покинув людей, і усамітнившись у осібному покої, почав думати про найшляхетнішу.

III

так, думаючи про неї, задрімав, і було мені уві сні дивовижне видиво: огнистого кольору хмару, всередині якої я розпізнав постать якогось жахного пана; а придивившись до нього, переконався я, що він навдивовижу радісний. Він по-своєму щось говорив, з чого я небагато зрозумів, запам'ятавши, зокрема, таке: «Ego dominus tuus». На руках у нього начебто спала оголена особа, хоча сповита у ясно-червоний серпанок; і в ній я упізнав ту панну, що напередодні удостоїла мене свого ніжного привітання. В одній руці начебто тримав той пан щось променисте і, здається, промовляв до мене: «Vide cor tuum».

І тим часом як він стояв, то нібито розбудив ту, що спала, і доклав зусиль, аж схилив її куштувати те, що променіло в його руці, і вона куштувала несміливо. Після чого радість його обернулась на гіркий плач; і, плачучи, знову пригорнув він ту панну і з нею разом, здавалось мені, полинув у небо; а мене це сповнило тяжкою тугою, якої я не міг витримати, — сон мій перервався, і я прокинувся. І одразу почавши обмірковувати бачене, збагнув я, що видіння те мені було о четвертій над ранок, а інакше — о першій з останніх дев'яти годин ночі.

Розважуючи звідане диво, поклав я собі ознайомити з ним декого з найславетніших трубадурів того часу; а оскільки я вже знався на римуванні, то насмілився скласти сонет, в якому звертався до всіх вірних Амура, просячи їх

витлумачити моє видіння, і, власне, змальовуючи його. І я почав той сонет словами «Шляхетним душам я складаю шану».

[SONETTO 1]

A ciascun'alma presa e gentil core
nel cui cospetto ven lo dir presente,
in ciò che mi rescrivan suo parvente,
salute in lor segnor, cioè Amore.
Già eran quasi che atterzate l'ore
del tempo che onne stella n'è lucente,
quando m'apparve Amor subitamente,
cui essenza membrar mi dà orrore.
Allegro mi sembrava Amor tenendo
meo core in mano, e ne le braccia avea
madonna involta in una drappo dormendo.
Poi la svegliava, e d'esto core ardendo
lei paventosa umilmente pascea:
appresso gir lo ne vedea piangendo.

[СОНЕТ 1]

Шляхетним душам я складаю шану,
чиї серця в полоні у Амура.
Його ім'ям прошу, мою зажуру
розвійте, розтлумачте цю оману:
В годину зоряну, іще до рана,
привиділась мені його статура —
морозом продирає поза шкуру
на згадку про появу мого пана,
Амура, що вдоволеним здавався,
тримаючи, у шаль сповиту й сонну,
Її, котрій побожно я вклонявся.
Розбуджену, він годувати взявся
моїм же серцем трепетну мадонну;
відтак, заплаканий, у небо знявся.

Цей сонет ділиться на дві частини: у першій я вітаю та прошу про відповідь; у другій пояснюю, щодо чого потрібна відповідь. Друга частина починається рядком «В годину зоряну, іще до рана...».

У відповідь на цей сонет отримав я розмаїтого роду судження, зокрема й від того, кого нині числю найпершим серед своїх друзів, і також — у вигляді сонета, що починався рядком «Ти бачив, думаю, усі чесноти...». Саме з того почалась наша приязнь, коли йому стало відомо, що вірш надіслав йому я. Істинного значення згаданого сну не розгадав тоді ніхто, а тепер воно зрозуміле навіть простодушним.

IV

Від часу того видіння моєму природному духові стало тяжко діяти, бо душа цілковито віддалась думкам про ту найніжнішу, а сам я заслаб і понидів, через що чимало зі знайомих моїх — хто зі співчуття, хто із заздрощів — намагався витягти з мене, що я прагнув від них втаїти.

А я, помітивши, до чого вони хилять своїм розпитуванням, волею пана мого Амура і спираючись на поради глузду, відказував усім, що Амур мною керує. Я зізнавався, що кохаю, бо мав на своєму виді такі ознаки його, які годі було приховати. Та коли мене питали: «Кохання до кого саме так тебе занапастило?», я лише всміхався, дивлячись на них і нічого не відповідав.

V

Одного дня сталося так, що найшляхетніша сиділа там, де лунають хвали Цариці Слави, я ж був у такому місці, з якого міг споглядати втіху очей своїх, а посередині між нами, точно на лінії, вздовж якої я скеровував свій зір, сиділа шляхетна дама, дуже мила на вигляд, яка на мене безнастанно озиралась, збентежена моїм поглядом, що начебто їй призначався. Чимало хто зауважив її позирки, і такої надали їм ваги, що, виходячи з храму, я чув позаду себе: «Погляньте лишень, як нівечить його та дама». А з імені, яке називали при тому, я зрозумів, що йдеться про особу, яка сиділа між найшляхетнішою Беатріче і мною.

Мене, відтак, заспокоїло те, що й цього разу не зрадив я своєї таємниці нескромним поглядом. І саме тоді надумав я зробити ту шляхетну даму заслоною правди, і постарався, щоб невдовзі моя таємниця нібито відкрилася більшості з тих, хто за мене вболівав. Тією дамою я прикривався кілька місяців і кілька років, і щоб якнайбільше всіх упевнити, присвятив їй кілька віршиків, які не маю наміру тут наводити, за виключенням небагатьох, у яких насправді вихваляю не когось, а саме найшляхетнішу Беатріче.

VI

Так ось, коли та дама була заслоною мого великого кохання, закортіло мені бажання згадати ім'я тієї найшляхетнішої, супроводячи його іменами багатьох інших донн, а надто — ім'ям цієї славної дами. Отож, взявши імена шістдесяти найвродливіших донн міста, де Всевишній присудив мешкати моїй панні, я склав послання у формі сервентези, якої тут не наводжу, і про компонування якою згадую тільки заради дивовижної обставини, бо під жодним іншим числом, крім дев'ятого, серед імен тих донн, не ставало ім'я моєї панни.

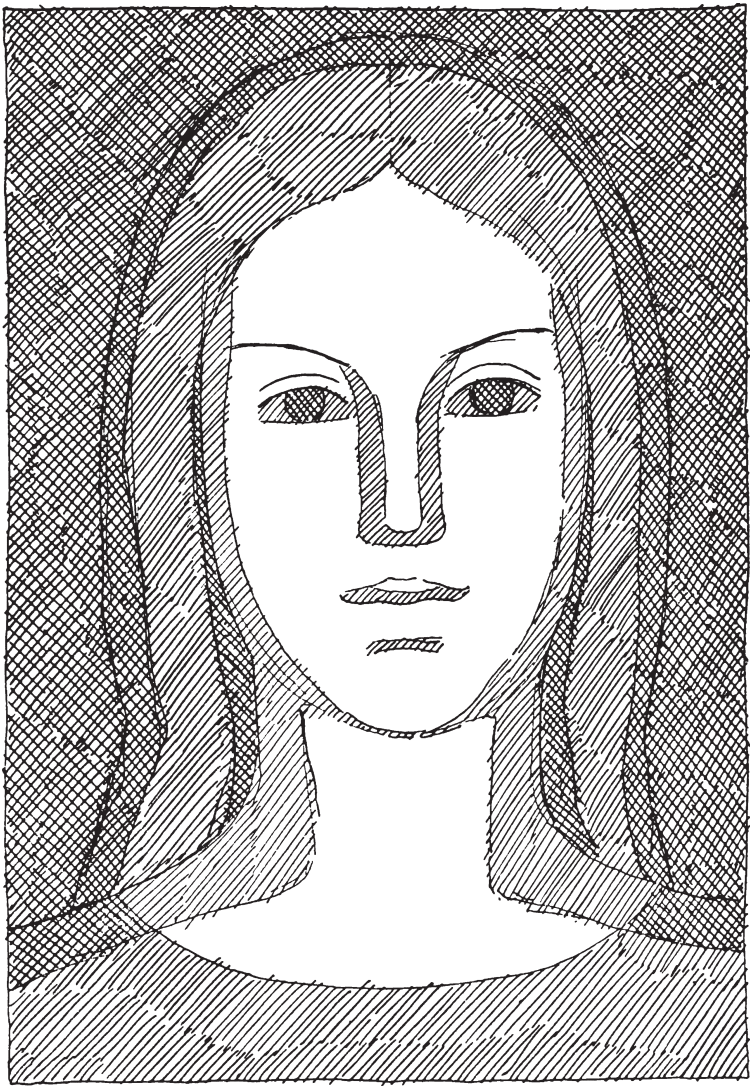

VII

ама, якою я стільки часу прикривав своє кохання, мала поїхати з того міста, щоб вирушити в далекі краї; тому я, збентежений втратою своєї заслони, не на жарт зажурився — більше, ніж міг собі уявити. І побоюючись, що, коли не оплакуватиму її від'зд, люди здогадаються про мої хитрощі, вирішив я вилити журбу в сонеті, який наводжу тут, бо моя панна виступала безпосередньою вдохновителькою деяких слів — хто розуміє, здогадається, яких. Ось цей сонет:

[SONETTO 2]

O voi che per la via d'Amor passate,
attendete e guardate
s'elli è dolore alcun, quanto 'l mio, grave;
e prego sol ch'audir mi sofferiate,
e poi imaginate
s'io son d'ogni tormento ostale e chiave.

Amor, non già per mia poca bontate,
ma per sua nobilitate,
mi pose in vita sì dolce e soave,
ch'io mi sentia dir dietro spesse fiate:
"Deo, per qual dignitate
così leggiadro questi lo core have?"

Or ho perduta tutta mia baldanza,
che si movea d'amoroso tesoro;
ond'io pover dimoro,
in guisa che di dir mi ven dottanza.

Sì che volendo far come coloro
che per vergogna celan lor mancanza,
di fuor mostro allegranza,
e dentro da lo core struggo e ploro.

[СОНЕТ 2]

Погляньте всі, хто йде шляхом Кохання, —
Скажіть, чиї страждання
Такі нестерпні, як печаль моя?
Самі ви дійдете переконання
Після мого признання,
Що ключ скорбот, що їх оселя — я.

А знав же я любові раювання,
Як без журби й зітхання
Минала днів солодких течія,
І чув я шепотіння й дивування,
На долю нарікання, —
Моя щаслива, більше нічия.

Та зникло щастя те, його й не жди,
Бо вже й скарбів кохання більш немає,
Даремно зір шукає —
Поділись де, чи сховано куди?

Як той злидар, що від людей ховає,
Соромлячись, убогості сліди,
Так зовні я радий,
А жаль безмежний серце крає й крає.

Цей сонет має дві головні частини, у першій з яких я закликаю вірних Амурові вислухати мене, вдаючись до слів пророка Ієремії: «O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus»; а в другій показую, куди завів мене Амур, але — в іншому сенсі, аніж той, що випливає з кінцевих рядків; і розповідаю, що я втратив. Друга частина починається рядком: «А знав же я любові раювання...».

ЗМІСТ

Дантове безмежжя. *Іван Драч* 5
«Vita Nuova» Данте Аліґ'єрі в ілюстраціях
Григорія Гавриленка. *Ольга Петрова* 20

НОВЕ ЖИТТЯ (VITA NUOVA) 23

Примітки. *Володимир Чайковський* 145